ВИСНОВОК
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яковенко Аліни Олегівни
на тему «Інституціоналізація електронної освіти у вищій школі України: переваги та ризики»
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 054 – Соціологія
з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.

В епоху становлення глобалізаційного устрою структура, функції та призначення освіти зазнають змін та мають задовольняти нові соціальні потреби та запити, які сформовані та викликані процесами модернізації та інформатизації сучасного українського суспільства, серед яких базовими є: вміння орієнтуватися в масиві інформації, що надходить, навички діяти в умовах нестачі необхідних даних, здатність створювати нові інформаційні потоки тощо. У зв'язку з цим система вищої освіти стає не тільки потужним фактором соціокультурного розвитку суспільства, а й галуззю економіки, з кожним роком все більше впливає на економічний розвиток всієї держави в цілому. Важливість вирішення проблеми відповідності рівня вищої освіти тенденціям часу зумовлюється потужним впливом даного інституту на формування особистості, соціальних груп, на успішність адаптації людини в сучасному глобалізованому світі. Це зумовлює необхідність модернізації закладів вищої освіти, розвитку інноваційних напрямів навчання, що поєднують в собі гнучкість, масштабованість, зручність отримання знань, доступність для того, хто навчається (особливо це є актуальним для окремих категорій населення: люди з обмеженими можливостями, мігранти, індивіди, які прагнуть поєднати трудову діяльність та отримання другої вищої освіти, верстви населення, які не мають фінансової та інших можливостей отримувати вищу освіту, перебуваючи на денній формі навчання тощо), здатність задовольнити потреби студентів в отриманні актуальної інформації для професійного та особистісного зростання, що, в кінцевому рахунку, і є необхідною умовою інтеграції української вищої школи до світового освітнього простору. Ігнорування та консервація діючих освітніх практик стримує адаптацію закладів вищої освіти до сучасних умов, необхідний науковий пошук ефективних стратегій розвитку та нових освітніх форм та моделей.

Актуальність досліджуваної теми все більше стає прозорою у зв'язку з глобальними перетвореннями, які були спричинені пандемією коронавірусної інфекції, починаючи з 2019 року. Заклади вищої освіти України постали перед новими викликами, які змусили їх консолідувати свої зусилля задля пошуку

найбільш ефективних шляхів свого функціонування та розвитку в нових умовах - в умовах мінливих змін та обмежень.

Наразі існує протиріччя: з одного боку, електронна освіта пропонує більш гнучкі та зручні методи навчання, інноваційні та інтерактивні форми та практики взаємодії, намагаючись задовольнити масові освітні потреби, з іншого ж – впровадження інформаційно-комунікативних технологій в освітній процес породжує низку проблемних питань, серед яких: зміна функцій інституту освіти та трансформація ролей учасників навчального процесу; проблема сприйняття та адаптації до електронної освіти; створення єдиних стандартів та нормативно-правового регулювання електронної освіти; технологічні, економічні, культурні та соціальні бар'єри впровадження електронної освіти; проблематика технологічної гонки та конкуренції ЗВО, внаслідок чого виникає проблема нерівності. Сьогодні ми спостерігаємо такі тенденції, як: з одного боку, глобалізаційні процеси, які зумовлюють появу нових вимог до сучасного фахівця та вищої освіти в цілому, а з іншого – складнощі адаптації та реалізації цих вимог ключовими суб'єктами освітньої діяльності.

Оскільки електронна освіта є відносно новим та недостатньо вивченим феноменом, наукові дослідження цього феномену також мають несистемний та пошуковий характер. На сьогодні залишається невизначеним понятійно-категорійний апарат досліджуваної проблематики, а смислові кордони різних понять є дуже розмитими. Сьогодні ми можемо зафіксувати відсутність комплексних знань та соціологічних досліджень щодо стану, переваг та ризиків інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України.

Актуальність описаних проблем, їхнє теоретичне та практичне значення зумовили вибір теми дослідження, його мету та завдання.

Метою дисертаційної роботи є здійснення соціологічної концептуалізації феномену електронної освіти, а також з'ясування стану та особливостей її інституціоналізації у вищій школі України.

Досягнення мети передбачає вирішення таких дослідницьких *завдань*:

1) визначити теоретико-методологічні підходи до вивчення електронної освіти;
2) уточнити понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблематики;
3) виявити особливості електронної освіти як інформаційно-комунікативного простору;
4) визначити ключові риси та етапи інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України;
5) з'ясувати соціальні, технологічні, культурні передумови становлення та розвитку електронної освіти;
6) узагальнити вітчизняний та світовий досвід впровадження електронної освіти;

7) виявити каталізатори та бар'єри інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України;

8) дослідити переваги та ризики інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України.

Об'єктом дослідження є електронна освіта у вищій школі України.

Предметом дослідження є стан, особливості, переваги та ризики інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та реалізація задач дослідження забезпечувалися шляхом використання як загальнонаукових, так і спеціальних методів: аналізу та синтезу (для узагальнення теоретико-методологічних підходів до соціологічного вивчення феномену електронної освіти), історичного аналізу (для дослідження генези наукового дискурсу електронної освіти), компаративного аналізу (для виявлення схожості та відмінностей тенденцій розвитку електронної освіти в різних країнах), системного аналізу (для виявлення передумов та факторів інституціоналізації електронної освіти), типологізації (для диференціації форм та видів електронної освіти), узагальнення та порівняння (для виявлення сутності підходів до феномену електронної освіти та порівняння методологічних підходів до його розуміння, а також порівняння результатів досліджень), SWOT-аналіз (з метою комплексної оцінки перспектив та загроз інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України).

2. Формулювання наукового завдання, нове вирішення якого отримано в дисертації.

Дисертацію Яковенко Аліни Олегівни присвячено вирішенню актуальної наукової задачі, яка має 2 аспекти: науково-теоретичний та соціально-практичний. Науково-теоретичний аспект проблеми, яка потребує розв'язання, полягає в подоланні протиріччя між фрагментарністю теоретичних здобутків, теоретичною невизначеністю електронної освіти, її форм, видів, особливостей та актуальним запитом соціологічної науки на формування генералізованого знання й парадигмальної визначеності соціологічної рефлексії щодо електронної освіти та її інституційного розвитку. Соціально-практичний аспект наукової проблеми випливає з відсутності досліджень та систематизованої теоретичної концептуалізації стану та особливостей інституціоналізації електронної освіти за наявності потреби формування державної політики, стратегій розвитку та зважених управлінських рішень не тільки в освітній, але й в економічній, культурній, соціальній галузях.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їхня новизна.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачкою, полягає у такому:

уперше:

- запропоновано авторське визначення електронної освіти як послідовної та систематизованої діяльності, яка спрямована на здобуття знань, умінь, навичок здобувачем вищої освіти та зорієнтована на споживання освітніх послуг та опосередковане засвоєння акредитованих освітніх програм вищої освіти та компонентів за допомогою використання електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету. Запропоноване визначення дозволяє відрізнити це поняття від: 1) найбільш взаємопов'язаного поняття "дистанційної освіти", акцентуючи увагу, скоріше, на технологічному супроводі та опосередкованості освітнього процесу, ніж на фізичній розділеності; 2) опосередкованої освітньої діяльності, яка не передбачає систематичного моніторингу, супроводу, зворотного зв'язку; 3) широкого спектру освітніх послуг (курси підвищення кваліфікації, різні масові відкриті онлайн-курси тощо), які надаються різними установами та організаціями, що не мають відповідної ліцензії на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти. Саме таке розуміння "електронної освіти" витікає з особливостей функціонування "віртуальних університетів";
- обґрунтовано положення про трансформацію та еволюцію підходів до розуміння електронної освіти на основі історико-соціологічного аналізу теоретико-концептуальних здобутків, що простежується в існуванні таких поглядів: 1) електронна освіта як вдосконалена форма дистанційної освіти; 2) електронна освіта як засіб отримання додаткової освіти (в галузі неформальної освіти); 3) електронна освіта як супровід традиційної освітньої діяльності за допомогою використання та впровадження інформаційно-комунікативних технологій; 4) електронна освіта як альтернатива традиційним формам освіти (в галузі неформальної освіти); 5) електронна освіта як напрям отримання освітніх послуг, які надають акредитовані установи, за допомогою використання інформаційних технологій;
- на основі синтезу ідей та теоретико-методологічних підходів до вивчення соціальних інститутів визначено ключові функції електронної освіти, а саме: зберігання великих обсягів навчального контенту; моніторинг протікання освітнього процесу; персоніфікація освітньої діяльності; надання необмеженого доступу до різних освітніх інформаційних джерел та ресурсів; формування якісно нового освітньо-комунікативного середовища; стимулювання створення нових соціальних спільнот та груп; індивідуалізація освітнього процесу; інтенсифікація впровадження інтерактивних методів навчання; автоматизація навчального процесу;
- розроблено систему індикаторів для емпіричного вимірювання каталізаторів та бар'єрів інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України за допомогою систематизації показників, що знаходяться на мікро-, мезо-

та макрорівнях. Виявлено, що ключовим каталізатором, який сприяє впровадженню електронної освіти та її технологій у вищу школу України, є виникнення нових можливостей та умов для поєднання трудової та освітньої діяльності, економія часу під час навчання в умовах електронної освіти та прагнення інтеграції у глобальний освітній простір. Було виявлено, що головними бар'єрами інституціоналізації електронної освіти є такі фактори: компетентнісна неготовність учасників освітнього процесу та надання переваги українського суспільства здобувати освіту традиційним шляхом.

удосконалено:

- теоретичну інтерпретацію поняття "електронна освіта" завдяки аналізу та виділення її форм за різними критеріями: за ступенем включеності освітнього процесу до веб-середовища (електронна освіта повного циклу, гібридна освіта, традиційна освіта із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій); за критерієм часу можна виділити синхронну електронну освіту (освітній процес відбувається в режимі реального часу) та асинхронну електронну освіту (взаємодія учасників освітнього процесу відбувається із затримкою в часі); за критерієм регламентації електронну освіту можна класифікувати на формальну (регламентується визначеними освітніми програмами відповідно до затверджених державою рівнів освіти, спеціальностей та передбачає отримання здобувачами освіти результатів навчання відповідно до державних стандартів в освітній галузі), неформальну (надання освітніх послуг відповідно до освітніх програм, що не передбачає присудження державних освітніх кваліфікацій відповідно до визнаних рівнів освіти) та інформальну (самостійно організована пошуково-аналітична діяльність з метою здобуття певних знань, навичок, компетенцій за допомогою використання різних інформаційних мультимедійних джерел);
- удосконалено аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища за допомогою матриці SWOT, яка може стати інструментом комплексної оцінки перспектив та загроз інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України, яка має на меті удосконалення процесів стратегічного планування, визначення цілеспрямованих напрямів розвитку та розробки управлінських рішень.

дістали подальший розвиток:

- аналіз відношення та готовності з боку ключових цільових груп (здобувачі освіти, професорсько-викладацький склад, експерти) до активного впровадження електронної освіти та її технологій в освітній процес. Виявлено, що здобувачі освіти більшою мірою підтримують та готові до впровадження технологій електронної освіти в освітній процес на відміну від викладацького складу та адміністрації закладів вищої освіти;
- трактування цифрових компетенцій як сукупності знань та практичних навичок, які стають значущими і необхідними індивіду для ефективного та небезпечного існування, функціонування та розвитку в умовах цифрового

суспільства, насиченого інформаційно-комунікативними технологіями, а також виступають ключовим компонентом формування його культурного капіталу. В цьому аспекті цифрові компетенції були поділені на "hardskills" та "softskills". До першої групи увійшли такі компетенції як: загальна технічна та технологічна компетентність, навички роботи з онлайн-курсами, навички роботи з платформами електронної освіти. До другої групи увійшли: навички самостійної роботи, почуття персональної відповідальності за результати навчання, самодисциплінованість, комунікативні навички.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації забезпечена коректним застосуванням сучасних методів дослідження, зокрема, аналізу та синтезу (для узагальнення теоретико-методологічних підходів до соціологічного вивчення феномену електронної освіти), історичного аналізу (для дослідження генези наукового дискурсу електронної освіти), компаративного аналізу (для виявлення схожості та відмінностей тенденцій розвитку електронної освіти в різних країнах), системного аналізу (для виявлення передумов та факторів інституціоналізації електронної освіти), типологізації (для диференціації форм та видів електронної освіти), узагальнення та порівняння (для виявлення сутності підходів до феномену електронної освіти та порівняння методологічних підходів до його розуміння, а також порівняння результатів досліджень), SWOT-аналіз (з метою комплексної оцінки перспектив та загроз інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України).

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Здобувачка показала високий рівень теоретичної підготовки, вона на високому рівні володіє соціологічним апаратом різних міждисциплінарних теорій.

Для вирішення наукового завдання здобувачкою було удосконалено теоретичну інтерпретацію поняття "електронна освіта" завдяки аналізу та виділення її форм за різними критеріями, аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовища за допомогою матриці SWOT, яка може стати інструментом комплексної оцінки перспектив та загроз інституціоналізації електронної освіти у вищій школі України, яка має на меті удосконалення процесів стратегічного планування, визначення цілеспрямованих напрямів розвитку та розробки управлінських рішень.

Здобувачка продемонструвала високий рівень обізнаності з науковими роботами інших учених, що знаходить відображення у глибинній теоретико-методологічній базі дисертації, яку складають сукупність соціологічних теорій,

понятійно-категоріальний апарат яких утворює підґрунтя для аналізу предмета дослідження, а саме:

1) інтегративні (синтетичні) теорії (Ю. Хабермас, Е. Гідденс) в аспекті розуміння що існування соціальних структур неможливо уявити без соціальних дій та навпаки, в рамках дослідження необхідно аналізувати соціальні практики, які перебувають у просторово-часовому вимірі. Конкретні та спрямовані соціальні дії та ініціативи, які відбуваються на мікрорівні, є засадами інституційного становлення та самовідтворення системи електронної освіти. Таким чином соціальні дії інтенсифікують формування соціальних структур, стійке існування яких можливо тільки завдяки їх рутинізації;

2) інституційні теорії (Д. Норт, Т. Парсонс, Дж. Роулз, Н. Смелзер, Г.Осіпова, М. Комарова та ін.) в галузі існування різних теоретико-методологічних підходів до вивчення соціальних інститутів, які надають комплексне розуміння цього феномену, а також розглядають різні напрями інституціоналізму;

3) соціальний конструктивізм (П. Бергер, Т. Лукман) в аспекті дослідження конструювання соціальної реальності та феноменів, які набувають інституційних рис, формування соціальних інститутів та інституційних структур, а також розуміння та інтерпретації процесів хабітуалізації, типізації, об'єктивації, легітимації;

4) структурно-функціональні парадигми (Т. Парсонс, Р. Мертон) в аспекті дослідження соціальних систем, їх рівноваги та самовідтворення, функцій, механізмів підтримки соціального порядку, цінностей та норм;

5) концепції "мережевого" суспільства (М. Кастельс, Н. Крістакіс), які присвячені дослідженню ключових передумов, структури та функцій соціальних мереж, комунікативних процесів, принципів формування соціальних зв'язків та відносин;

6) теорії інформаційного суспільства (Д. Белла, Е. Тоффлера, М.Кастельса, А. Турен ті інші) в галузі вивчення ролі знань та інформаційно-комунікативних технологій в сучасному світі, формування глобальних комунікативних мереж;

7) концепції "випереджаючої" освіти, теорії конективізму (Дж. Сіменс та Ст. Даунс), теорії безперервної освіти, теорії транзакційних відстаней (М. Мур).

Здобувачка показала високий рівень обізнаності з результатами наукових досліджень інших учених за темою дисертації.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у комплексному соціологічному аналізі феномену електронної освіти, що може бути застосовано у подальших його дослідженнях. Теоретичні положення дисертації можуть стати основою для розробки понятійно-категоріального апарату таких галузей наукового знання, як соціологія освіти, соціологія Інтернету, соціологія комунікацій, цифрова

соціологія, зокрема в інтерпретації понять «електронна освіта», «технології електронної освіти», «електронні освітні ресурси» тощо. Розробки та висновки, що запропоновано в дисертаційному дослідженні, доповнюють наявні теорії та знання про електронну освіту та способи і методології її теоретичного та емпіричного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх для подальших емпіричних досліджень стану та розвитку цифрового освітнього середовища в Україні, а також освітніх інтеграційних і трансформаційних процесів в українському освітньому просторі. Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані органами державної влади при визначенні напрямів та способів реалізації державної політики у галузі освіти, що можуть сприяти розвитку та поширенню цифрових технологій, а також вдосконаленню нормативно-правового регулювання електронної освіти в Україні. Отримані результати можуть бути використані у викладанні таких навчальних дисциплін, як "Цифровізація освіти", "Соціологія освіти", "Соціологія масових комунікацій", "Соціологія Інтернет-комунікацій" тощо. Отримані результати можуть бути використані при розробці заходів та проєктів, які будуть орієнтовані на подальше вивчення, формування або оптимізацію умов впровадження електронної освіти у вищу школу України та складанні управлінцями стратегії розвитку закладів вищої освіти та системи вищої освіти в цілому.

7. Використання результатів роботи.

Основні результати дисертації відображено в звітах про виконання науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, зокрема в межах таких тем, як: "Проблеми впровадження технологій електронного навчання в українській вищій школі" (номер державної реєстрації: № 0115U000503, науковий керівник: академік НАН України В.С. Бакіров); "Інститут освіти у системі забезпечення інформаційної безпеки держави" (номер державної реєстрації: 0115U000491, науковий керівник: академік НАН України В.С. Бакіров).

8. Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації.

Основні положення дисертації опубліковано в **17** наукових працях, серед яких **6** публікацій у виданнях, включених до переліку фахових видань України, **2** публікації у наукових виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, **7** публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (матеріали конференцій), **2** публікації, які

додатково відображають наукові результати дисертації (публікації у виданнях, що не включені до переліку фахових видань України).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у наукових виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу:

1. Хижняк О. В., Жовнір А. О. Електронна освіта як форма наукових онлайн-комунікацій: можливості та бар'єри в умовах карантину. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. VIII (42), Iss. 242. С. 33-36. (Угорщина)

DOI: https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-242VIII42-08

URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_viii_242_42.pdf

***Особистий внесок**: Авторкою був здійснений аналіз результатів соціологічного дослідження, використаного в статті, та візуалізація отриманих в ході дослідження результатів, а також створення списку використаних джерел.*

2. Khyzhniak O., Zhovnir A., Shkrebets S. Features of e-learning institutionalization in Ukrainian HEIs in the context of a pandemic: sociological research results. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*. 2021. Iss. 7. P. 1-19. (Туреччина)

DOI: 10.48131/jscs.917201

URL: https://dergipark.org.tr/en/pub/jscs/issue/62739/917201

***Особистий внесок**: Авторкою був підготовлений підрозділ статті "Результати соціологічних досліджень" ('Results of Sociological Research'), були підготовлені таблиці та графіки за результатами соціологічних досліджень.*

Публікації у виданнях, включених до переліку фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»:

3. Жовнір А. О. Упровадження медіаосвіти та формування медіакомпетентності як ключові фактори забезпечення інформаційної безпеки громадянина та держави. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 73. С. 178-193.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2017_73_20

4. Фоломєєв М. А., Яцура К. Г., Крижанівська В. І., Жовнір А. О., Тремполець Д. М. Оцінка рівня впровадження електронного навчання в українських ВНЗ шляхом

аналізу їх веб-ресурсів: теоретичні аспекти соціологічного аналізу. *Український соціум*. 2017. № 2(61). С. 45-59.

URL: http://oaji.net/articles/2020/8214-1599138802.pdf

***Особистий внесок**: Авторкою був здійснений контент-аналіз офіційної інформації, підготовленої та оприлюдненої ЗВО на власному веб-сайті чи групі веб-сайтів, об'єднаних єдиним доменним іменем, що належать ЗВО та його структурним, в тому числі відокремленим підрозділам, а також аналіз технологій дистанційної взаємодії, представлених на веб-ресурсах ЗВО. Брала участь у визначенні серії індикаторів, покладених в основу типологізації ЗВО за рівнем впровадження електронного навчання.*

5. Фоломєєв М. А., Яцура К. Г., Крижанівська В. І., Жовнір А. О., Тремполець Д. М. Особливості включеності вищої школи України до системи електронного навчання. *Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані»*. 2017. Т. 20, № 7 (147). С. 80-88.

DOI:10.15421/171799

URL: https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1002/1017/

***Особистий внесок**: Авторка брала участь у підготовці регіонального розподілу ЗВО, створенні відсоткового співвідношення ЗВО за рівнем включеності в систему електронної освіти, а також типологізації ЗВО за рівнем їх включеності в електронну освіту у вузівських центрах України.*

6. Жовнір А. О. Забезпечення інформаційної безпеки в умовах становлення та розвитку електронної освіти. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право.* 2017. № 1-2 (33/34). С. 120-124.

DOI: https://doi.org/10.20535/2308-5053.2017.1/2(33/34).152556

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2017_1-2_21

7. Жовнір А. О. Проблематика соціальних комунікацій у контексті формування та розвитку електронної освіти. *Науковий журнал «Габітус»*. 2019. Вип. 9. С. 65-68

DOI https://doi.org/10.32843/2663- 5208.2019.9.11

URL: http://habitus.od.ua/9-2019

8. Жовнір А. Електронізація соціальних комунікацій у сучасному українському суспільстві: мережеві підходи. *Соціологічні студії.* 2019. № 1 (14). С. 33-37.

DOI: https://doi.org/10.29038/2306- 3971-2019-01-33-37

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2019_1_7

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Жовнір А. О. Поняття та сутність електронного навчання: теоретичні підходи до визначення // Соціологія у (пост)сучасності : матеріали XVI Міжнар. наук. конф., 15-16 бер. 2018 р., Харків, 2018. С. 44-45.

10. Жовнір А. О. Особливості соціологічної діагностики модернізації освіти // International scientific conference "Modernization of educational system: world trends and national peculiarities" : Conference Proceedings, 23 February, Kaunas, 2018. С. 51-54.

11. Жовнір А. О. Концептуальні та інституційні засади становлення електронного навчання: вітчизняний та світовий досвід // International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of social sciences» : Conference proceedings, 20-21 October, Lublin, 2017. С. 140-143.

12. Жовнір А. О. Соціальні наслідки та ризики становлення та розвитку електронного навчання // «Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання» : матеріали III Конгресу соціологічної асоціації України, 12-13 жовтня 2017 р., Харків, 2017. С. 503-504.

13. Жовнір А. О. Віртуалізація, інформатизація та технологізація як сучасні тренди глобалізованого суспільства в умовах сталого розвитку // Сучасні інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях : матеріали 17 Міжнар. наук. – практ. конф., 25-26 вересня 2018 р., Київ, 2018. С. 138-140.

14. Жовнір А. О. E-learning як комунікативний простір сучасного учасника освітнього процесу: особливості, бар'єри, ризики // Якубинська наукова сесія : зб. тез доп. учасн. XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 05 квітня 2019 р., Харків, 2019.

15. Жовнір А. О. Зміни понятійно-категоріального апарату соціології освіти в умовах розвитку нових інформаційно-комунікативних технологій // Харківські соціологічні читання «Мова соціології: сучасні тренди» : зб. тез доп. учасн. XXI Міжнар. наук. конф., 15-16 листопада 2018 р., Харків, 2018.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Жовнір А. О. Філософські засади трансформаційних процесів у контексті сучасної системи освіти: онтологічний вимір. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2018. Вип. 21. С. 30-33.
URL: http://hdl.handle.net/11300/11431

17. Жовнір А. Протиріччя розвитку електронної освіти в освітньо-комунікативному просторі сучасного суспільства. *Соціологічні студії*. 2020. № 1. С. 40-45.
DOI: https://doi.org/10.29038/2306-3971-2020-01-40-45
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2020_1_7

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі

Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

9. Апробація матеріалів дисертації.

Основні положення дисертації оприлюднено на наукових конференціях, серед яких Міжнародна наукова конференція «Модернізація системи освіти: світові тенденції та національні особливості" (Каунас, Литва, 2018), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методи, інновації та досвід роботи у сфері суспільних наук» (Люблін, Польща, 2017), Конгрес Соціологічної Асоціації України (Україна, 2017) та інші заходи, зокрема доповіді:

1. "Поняття та сутність електронного навчання: теоретичні підходи до визначення" (XVI Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (м. Харків, 15-16 березня 2018 р.));
2. "Особливості соціологічної діагностики модернізації освіти" (Міжнародна наукова конференція «Модернізація системи освіти: світові тенденції та національні особливості" (Каунас, Литва, 2018);
3. "Концептуальні та інституційні засади становлення електронного навчання: вітчизняний та світовий досвід" (Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методи, інновації та досвід роботи у сфері суспільних наук» (Люблін, Польща, 2017);
4. "Соціальні наслідки та ризики становлення та розвитку електронного навчання" (III Конгрес соціологічної асоціації України «Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання» (м. Харків, 12-13 жовтня 2017 р.);
5. "Віртуалізація, інформатизація та технологізація як сучасні тренди глобалізованого суспільства в умовах сталого розвитку" (17 Міжнародна науково – практична конференція «Сучасні інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях» (Київ, 2018 р.);
6. "E-learning як комунікативний простір сучасного учасника освітнього процесу: особливості, бар'єри, ризики" (XIV Міжнародна науково-практична конференція "Якубинська наукова сесія" (м. Харків, 5 квітня 2019 року);
7. "Зміни понятійно-категоріального апарату соціології освіти в умовах розвитку нових інформаційно-комунікативних технологій" (XXI Міжнародна наукова конференція «Харківські соціологічні читання» «Мова соціології: сучасні тренди» (м. Харків, 15-16 листопада 2018 р.).

10. Оцінка мови та стилю дисертації.

Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму, здійсненого автором дослідження. Зміст, структура,

оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Яковенко А. О. відповідає спеціальності 054 – Соціологія. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову освітньо-наукового рівня вищої освіти.

12. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертаційна робота Яковенко Аліни Олегівни «Інституціоналізація електронної освіти у вищій школі України: переваги та ризики» відповідає вимогам, передбаченим пунктом 10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 (зі змінами).

Враховуючи високий рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, рішення фахового семінару кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, проведеного 28 вересня 2021 року, дисертація Яковенко А.О. «Інституціоналізація електронної освіти у вищій школі України: переваги та ризики» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 054 – Соціологія з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент
кандидат соціологічних наук, доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — Олександра ДЕЙНЕКО

Рецензент
доктор соціологічних наук, професорка, в.о. завідувачки кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна — Людмила СОКУРЯНСЬКА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів